

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

УДК 658.14/.17(07.034)

Ф59

Укладач Т. Б. Кузенко

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.

Протокол № 7 від 19.12.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінансова безпека підприємства [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня / уклад. Т. Б. Кузенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 44 с.

Виконання запропонованих завдань буде сприяти набуттю у майбутніх фахівців практичних навичок та формуванню вмінь у вирішенні фінансових проблем у діяльності підприємств і прийнятті виважених управлінських рішень у галузі забезпечення їхньої фінансової безпеки.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання.

УДК 658.14/.17(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Забезпечення стабільності результатів діяльності підприємства, досягнення цілей, відповідних інтересам власників і суспільства, неможливі без розробки й проведення самостійної стратегії підприємства, яка в сучасній економіці визначається наявністю надійної системи його фінансової безпеки. Тому уміння майбутніми фахівцями з фінансів застосовувати механізм забезпечення безпеки при вирішенні фінансових питань є запорукою розв'язання поставлених перед підприємством завдань та отримання оптимальних результатів.

Особливе значення в процесі вивчення та закріплення навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" має практичне застосування отриманих теоретичних знань. Закріплення лекційного матеріалу та матеріалу, що винесений на самостійне вивчення проводиться у формі семінарів та практичних занять.

Проведення семінарського заняття спрямоване на закріплення студентами теоретичних знань, отриманих як на лекціях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу. У процесі нього організується дискусія навколо попередньо визначених тем з проблематики забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства, до яких студенти готують тези виступів, а також проблемні питання, відповіді на які мають бути знайдені у ході обговорення.

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямована на формування вмінь та навичок виконання певних видів економічної роботи, а саме розрахунків економічних показників, що є індикаторами фінансової безпеки підприємства, формування заходів протидії загрозам його фінансових інтересів та обґрунтування висновків щодо зміцнення ринкових позицій підприємства.

Дисципліна "Фінансова безпека підприємства" пов'язана із курсами дисциплін: "Макроекономіка", "Мікроекономіка", "Основи права", "Теорія ймовірностей", "Фінанси", "Фінанси підприємств", "Фінансовий аналіз", і т. ін., знання з яких дозволять студентам зрозуміти проблеми теорії та практики забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Семінарські заняття

Тема 1. Економічна безпека підприємств: сутність та шляхи формування

Питання до семінару:

1. Вплив глобалізації на економічну безпеку України.
2. Інституційні рівні системи економічної безпеки суспільства.
3. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах міжнародної фінансової кризи.
4. Джерела і форми прояву економічної небезпеки.
5. Система економічної безпеки підприємств і принципи її функціонування.
6. Методологічні підходи до визначення критеріїв і показників економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Література: [7; 8; 11; 12; 15; 18; 19; 20; 21; 22; 24; 25; 40].

Тема 2. Фінансова безпека підприємства, її критерії, рівні та методи оцінки

Питання до семінару:

1. Сутність та значення Концепції фінансової безпеки України, її зміст.
2. Взаємозалежність фінансової безпеки держави та підприємства.
3. Загрози і небезпеки для підприємства на світовому і національному рівнях.
4. Зони вразливості підприємства і фактори, що вражають його фінансові інтереси.
5. Критерії і показники фінансової безпеки підприємства.
6. Зв'язок фінансової безпеки підприємства із забезпеченістю його фінансовими ресурсами.

Література: [10; 11; 13; 21; 23; 28; 34; 38; 47].

Тема 3. Механізм забезпечення фінансової безпеки

Питання до семінару:

1. Еволюція механізмів безпеки у природі та в соціумі.
2. Моделювання загроз фінансовій безпеці підприємства стосовно специфіки його діяльності.

3. Порядок мінімізації загроз та забезпечення фінансової безпеки підприємства.

4. Переваги превентивної стратегії над реактивною в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

5. Ресурси захисту підприємства.

6. Бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства.

7. Типи фінансово-інвестиційної стратегії підприємства в процесі забезпечення його фінансової безпеки.

Література: [8; 10; 11; 12; 13; 16; 18; 20; 23; 25; 27; 34; 44].

Тема 4. Адаптація підприємства як засіб забезпечення його фінансової безпеки

Питання до семінару:

1. Сутність адаптації та адаптивної реакції підприємства.

2. Моделі поведження підприємства, які визначають його готовність до адаптації.

3. Сукупність адаптивних заходів підприємства.

4. Інформаційне забезпечення адаптації підприємства.

5. Організація планування процесу адаптації підприємства.

6. Фінансове забезпечення адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі.

Література: [9; 11; 12; 14; 19; 24; 25; 27; 31; 38; 47].

Тема 5. Нормативно-інформаційне забезпечення фінансової безпеки підприємства

Питання до семінару:

1. Планування як основа фінансової безпеки підприємства.

2. Інформаційно-аналітична робота як методологічна основа організації фінансової безпеки підприємства.

3. Джерела інформації для визначення та моніторингу стану фінансової безпеки підприємства.

4. Види інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки.

5. Інформаційна війна та її характерні риси.
6. Методичні підходи до моніторингу фінансової безпеки підприємства.

Література: [8; 9; 10; 11; 12; 13; 18; 20; 33].

Тема 6. Державне регулювання діяльності підприємства та його фінансової безпеки

Питання до семінару:

1. Архітектура системи правового регулювання забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.
2. Роль Цивільного та Господарського Кодексів у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта господарювання.
3. Характеристика міждержавної нормативно-правової бази захисту підприємства.
4. Державний контроль за додержанням законодавства про захист інтересів суб'єктів господарювання.
5. Сутність та зміст Положення про систему безпеки фірми.
6. Роль Колективної угоди в процесі забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Література: [1; 2; 3; 7; 8; 9; 11; 21; 24; 25; 31].

Тема 7. Організація фінансової розвідки

Питання до семінару:

1. Промислова та економічна розвідка як засоби інформаційного пошуку.
2. Організація збирання інформації у зовнішньому середовищі.
3. Місце і роль фінансової розвідки в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємств.
4. Джерела інформації фінансової розвідки та методи її збору.
5. Методи перевірки ділового партнера.
6. Критерії ефективності фінансової розвідки.
7. Відповідальність за незаконне ведення ділової розвідки.

Література: [14; 19; 21; 24; 27; 28; 31; 37; 43].

Ситуаційні завдання

Завдання 1

Проведіть оцінку фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості. Зробіть відповідні висновки та розробіть заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства. Висловіть свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінки рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства. Вихідні дані для оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства (базовий варіант) подано у табл. А.1 додатку А.

Методичні рекомендації

Рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості визначається виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.

Оціночними показниками є:

$$\pm E_c = E_e - Z;$$

$$\pm E_T = (E_c + K) - Z;$$

$$\pm E_H = (E_c + K_m + K) - Z,$$

де $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства;

E_e – власні оборотні кошти;

Z – матеріальні обігові кошти підприємства (запаси);

$\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик;

K – середньострокові і довгострокові кредити і позики;

$\pm E_H$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик;

K_T – короткострокові кредити і позики.

На основі проведених розрахунків за допомогою табл. 1 слід визначити рівень фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 1

Визначення рівня фінансової безпеки підприємства

№ п/п	Результат	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
1	$\pm E_c > 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	абсолютний	для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів
2	$\pm E_c < 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	нормальний	підприємство практично задовольняється власними джерелами формування запасів і покриття витрат
3	$\pm E_c < 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	хитливий	підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів
4	$\pm E_c < 0,$ $\pm E_T < 0,$ $\pm E_H > 0$	критичний	підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових кредитів
5	$\pm E < 0,$ $\pm E < 0,$ $\pm E < 0$	кризовий	підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані позиченими коштами

Після визначення рівня фінансової безпеки підприємства необхідно визначити шляхи оптимізації фінансової безпеки підприємства.

Завдання 2

Використовуючи вихідні дані про баланс (табл. Б.1 додатку Б) та звіт про фінансові результати підприємства (табл. Б.2 додатку Б) проведіть оцінку його фінансової безпеки підприємства на основі багаторівневої інтеграції показників. При цьому для визначення рівня економічної безпеки слід розглянути такі групи показників:

- прибутковість капіталу;
- оборотність активів;
- ліквідність;
- фінансова стійкість.

За результатами розрахунків зробіть відповідні висновки та розробіть заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства. Висловіть свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінки рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Методичні рекомендації

Пріоритетність груп показників, а також показників усередині груп слід визначити експертним шляхом. Як метод обробки експертної інформації розглядати рангові оцінки.

На основі експертної оцінки здійснити ранжування відповідних груп показників за рівнем значущості для оцінки економічної безпеки підприємства. Кожний з експертів оцінює значущість кожної групи показників. При цьому група, що вважається експертами найбільш значущою, одержує найвищу оцінку, а найменш значуща оцінюється одиницею.

Звести отримані оцінки в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення пріоритетності груп показників

№ п/п	Група показників	Експерт					Сума експертних оцінок
		1	2	3	4	5	
1	Прибутковість капіталу	X_{11}	X_{12}	X_{12}	...	X_{1n}	$\sum_{j=1}^5 X_{ij}$
2	Оборотність активів	X_{21}	X_{22}	X_{23}	...	X_{2n}	
3	Ліквідність активів	X_{31}	X_{32}	X_{33}	...	X_{3n}	
4	Фінансова стійкість	X_{41}	X_{42}	X_{43}	...	X_{4n}	
	Σ	10	10	10	...	10	$\sum_{i=1}^4 X_{ij}$

Коефіцієнти пріоритетності кожної групи показників визначається за формулою:

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^n X_{ij}}{n}$$

де K_i – коефіцієнт пріоритетності i -тої групи показників;
 X_{ij} – оцінка j -го експерта за i -тою групою показників;
 n – число експертів.

За цим же принципом визначити коефіцієнти пріоритетності окремих показників у кожній з виділених груп.

Використовуючи розраховані коефіцієнти пріоритетності (значущості) показників у групах і коефіцієнти пріоритетності груп показників, визначити узагальнюючий (інтегральний) показник рівня фінансової безпеки підприємства:

$$Q = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n S_{ij} K_i^z K_{ij}^z K_j^y,$$

де S_{ij} – індекс j -го показника в i -тій групі;
 K_i^z – коефіцієнт значущості i -тої групи показників;
 K_{ji}^z – коефіцієнт j -го показника в i -тій групі;
 K_j^y – коефіцієнт узгодження кількості показників для i -тої групи.

Завдання 3

Провести експрес-оцінку рівня фінансової безпеки підприємства використовуючи бальні оцінки.

При цьому для визначення рівня фінансової безпеки слід розглянути всі групи показників фінансової діяльності підприємства. Зробити відповідні висновки та розробити заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства. Висловіть свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Вихідними даними для розрахунків є баланс (табл. В.1 додатка В) та звіт про фінансові результати підприємства (табл. В.2 додатка В).

Методичні рекомендації

В основі визначення класу (рівня) безпеки лежать граничні значення показників та їхній рейтинг (табл. 3).

Таблиця 3

Визначення класу (рівня) фінансової безпеки підприємства

Значення показника	Клас (рівень) безпеки
вище від нормативного	клас I
нижче від нормативного, але вище за критичний	клас II
нижче від критичного	клас III

Для одержання узагальнюючої оцінки рівня безпеки може бути використаний весь перелік показників чи відібрані ті з них, що становлять особливий інтерес для дослідження поточної фінансово-економічної ситуації.

Загальна оцінка безпеки дається в балах. Бали являють собою суму добутків рейтингу кожного показника на клас.

Рейтинг показника визначається залежно від цілей дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження:

$$Б = \sum_{i=1}^n P_i \times K_i,$$

де Б – сума балів;

P_i – рейтинг i -го показника;

K_i – клас i -го показника.

Сумарний рейтинг показників становить 100. Тому при значеннях показників, що належать до класу I, кількість балів дорівнює 100; класу II – 200 і класу III – 300. При проміжній величині суми балів, близької до 100 (тобто 100 – 150) підприємству присвоюється клас I, близької до 200 (151 – 250 балів) – клас II, близької до 300 (251 – 300) – клас III.

Завдання 4

На основі проведення SWOT-аналізу зробити оцінку поточного стану фінансової безпеки підприємства, виявити існуючі загрози та розробити (визначити) стратегічне забезпечення фінансової безпеки підприємства. Зробити відповідні висновки.

Методичні рекомендації

Крок 1. Визначення сильних і слабких сторін підприємства.

Для того щоб визначити сильні й слабкі сторони підприємства, необхідно:

1. Скласти перелік параметрів, за якими буде оцінюватися підприємство;
2. По кожному параметрі визначити, що є сильною стороною підприємства, а що – слабкою;
3. З усього переліку вибрати найбільш важливі сильні й слабкі сторони підприємства й занести їх у матрицю SWOT-аналізу.

Крок 2. Визначення ринкових можливостей і загроз.

Методика визначення ринкових можливостей і загроз ідентична методиці визначення сильних і слабких сторін підприємства.

Крок 3. Зіставлення сильних і слабких сторін підприємства з можливостями й загрозами ринку.

Для зіставлення можливостей підприємства умовам ринку застосовується матриця SWOT, що має такий вигляд (табл. 4).

Таблиця 4

Матриця SWOT

	можливості 1. 2. 3.	загрози 1. 2. 3.
Сильні сторони 1.	ПОЛЕ "СйМ"	ПОЛЕ "СйЗ"
2.		
3.		
Слабкі сторони 1.	ПОЛЕ "СіМ"	ПОЛЕ "СіЗ"
2.		
3.		

На перетинанні розділів утворюються чотири поля: "СйМ" (сила й можливості); "СйЗ" (сила й загрози); "СіМ" (слабкість і можливість); "СіЗ" (слабкість і загрози). На кожному з даних полів дослідник повинен розглянути всі можливі парні комбінації й виділити ті, які повинні бути враховані при розробці стратегії поведження організації.

Для оцінки можливостей застосовується метод позиціювання кожної конкретної можливості на матриці можливостей (табл. 5).

Таблиця 5

Матриця можливостей

Ймовірність використання можливостей	Вплив можливостей на підприємство		
	Сильний	Помірний	Незначний
Висока	поле "ВС"	поле "ВУ"	поле "ВМ"
Середня	поле "СС"	поле "СУ"	поле "СМ"
Низька	поле "НС"	поле "НУ"	поле "НМ"

Аналогічна матриця складається для оцінки загроз (табл. 6).

Таблиця 6

Оцінка загроз

Ймовірність реалізації загроз	Вплив загроз на підприємство			
	Руйнування	Критичний стан	Тяжкий стан	"Легкі забиті місця"
Висока	поле "ВР"	поле "ВК"	поле "ВТ"	поле "ВЛ"
Середня	поле "СР"	поле "СК "	поле "СТ"	поле "СЛ"
Низька	поле "НР"	поле "НК"	поле "НТ"	поле "НЛ"

Рекомендується проводити виявлення можливостей і загроз у трьох напрямках: ринок, продукт і діяльність по реалізації продуктів на цільових ринках (ціноутворення, товаророзподіл і просування продуктів). Джерелом виникнення можливостей і погроз можуть бути споживачі, конкуренти, зміна факторів макросередовища, наприклад, законодавчої бази, митної політики.

Для аналізу середовища також доцільно застосувати метод складання її профілю. За допомогою методу складання профілю середовища оцінити відносну значимість для організації окремих факторів середовища.

Завдання 5

На основі Форми № 2 "Звіт про фінансові результати" за два періоди здійснити аналіз формування та використання прибутку підприємства здійснюється з метою виявлення факторів, впливають на суму чистого прибутку підприємства.

Методика проведення аналізу наведена в табл. 7.

Таблиця 7

Аналіз формування та використання прибутку підприємства

Показники	Код рядка Форма 2, ряд	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне
1	2	3	4	5	6
1. Дохід (виручка) від реалізації товарів, робіт, послуг					
2. Податок на додану вартість					
3. Акцизний збір					
4. Інші вирахування з доходу					
5. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг					
6. Собівартість реалізованої продукції, робіт, послуг					
7. Валовий прибуток					
збиток					
8. Інші операційні доходи					
9. Адміністративні витрати					
10. Витрати на збут					
11. Інші операційні витрати					
12. Фінансові результати від операційної діяльності прибуток					
збиток					

1	2	3	4	5	6
13. Дохід від участі капіталу					
14. Інші фінансові доходи					
15. Інші доходи					
16. Фінансові витрати					
17. Втрати від участі в капіталі					
18. Інші витрати					
19. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування					
прибуток					
збиток					
20. Податок на прибуток від звичайної діяльності					
21. Фінансові результати від звичайної діяльності					
прибуток					
збиток					
22. Надзвичайні					
доходи					
витрати					
23. Податки з надзвичайного прибутку					
24. Чистий					
прибуток					
збиток					

Після таблиці зробити висновки щодо:

- величини доходів та витрат підприємства;
- впливу отриманих доходів та здійснених витрат на суму чистого прибутку (збитку) досліджуваного підприємства.

Методичні рекомендації

Рентабельність – це сума прибутку, що припадає на одиницю виручки, собівартості, активів тощо. Чим вищою є рентабельність, тим ефективніше функціонує підприємство, оскільки саме прибуток уособлює фінансову мету його діяльності. Формулу коефіцієнтів рентабельності вивести

досить легко: це відношення прибутку до будь-якого показника, рентабельність якого хочуть визначити. На практиці як правило, найчастіше використовують показники рентабельності, методика розрахунку яких наведена в табл. 8.

Таблиця 8

Аналіз показників рентабельності підприємства

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1. Вхідні дані, тис. грн				
Валюта балансу	Ф1 р.?			
Власний капітал	Ф1 р.?			
Фінансові інвестиції	Ф1 р.?			
Необоротні активи	Ф1 р.?			
Робочий капітал	Ф1 р.?			
Доход (виручка) від реалізації	Ф2 р.?			
Собівартість	Ф2 р.?			
Валовий прибуток	Ф2 р.?			
Чистий прибуток	Ф2 р.?			
2. Розрахункові дані				
Рентабельність усіх активів за чистим прибутком	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Рентабельність власного капіталу, (за чистим прибутком) (ст.7/ст.2)	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Рентабельність фінансових інвестицій	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Рентабельність необоротного (постійного) капіталу	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Рентабельність робочого капіталу	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Рентабельність реалізації	$\Phi 2?/\Phi 1?$			
Показник чистого доходу	$\Phi 2?/\Phi 1?$			

Після таблиці зробити висновки щодо:

- рівня та динаміки розрахованих показників рентабельності;
- прибутковості діяльності досліджуваного підприємства в цілому.

Завдання 6

За наведеними нижче показниками (табл. 9 і 10) розрахувати за кожним періодом:

- рівень фінансової безпеки для досліджуваного та "еталонного" підприємств на основі віддалей між локальними показниками системи фінансової безпеки;
- рівень фінансової безпеки підприємства на основі порівняння фактичного і нормативного значень інтегрального індикатора;
- визначити напрями підвищення ефективності управління фінансовою безпекою підприємства.

Таблиця 9

Фінансові показники діяльності підприємства

Показники	Значення		
	1 рік	2 рік	3 рік
Грошові кошти	453	7 396	4 321
Оборотні активи	23 684	24 075	35 297
Дебіторська заборгованість	43 671	43 432	47 526
Власний капітал	-18 467	-12 907	-9 635
Поточні зобов'язання	23 875	34 126	35 434
Валюта балансу	12 3917	144 637	146 890
Чистий прибуток	6 578	7895	12 345
Виручка від реалізації	34 468	32 967	50 345

Таблиця 10

Нормативні значення індикаторів системи фінансової безпеки підприємства

№ п/п	Назва показника	Нормативне значення
1	Коефіцієнт термінової ліквідності	1,0
2	Рентабельність активів	0,8
3	Рентабельність оборотних коштів	0,7
4	Показник автономії	0,5
5	Рентабельність продажів	0,6

Методичні рекомендації

Фінансовий потенціал підприємства визначається за такими формулами:

$$\text{ВOK} = \text{ВК} + \text{ДП} - \text{ПА},$$

де ВOK – власні обігові кошти підприємства, грн;

ВК – власний капітал, грн;

ДП – довгострокові зобов'язання, грн;

ПА – поза обігові активи, грн.

$$\text{НДФЗ} = \text{ВOK} + \text{БКрOK} + \text{ТКрЗ},$$

де НДФЗ – нормальні джерела фінансування запасів, грн;

БКрOK – банківські кредити для формування обігових коштів, грн;

ТКрЗ – кредиторська заборгованість товарного характеру, грн.

$$\text{ЗВ} = \text{З} + \text{ВМП},$$

де ЗВ – запаси та витрати підприємства, грн;

З – запаси підприємства, грн;

ВМП – витрати майбутніх періодів, грн.

$$\text{ЗВК} = \text{ВOK} - \text{ЗВ},$$

де ЗВК – забезпеченість підприємства власними коштами, грн.

Інтегральний показник рівня фінансової безпеки підприємства можна визначити як суму відповідних комплексних показників:

$$\text{СФБП} = \text{СУ} + \text{СПФ} + \text{СДА} + \text{СПС} + \text{СИП},$$

де СФБП – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства, бали;

СУ – комплексний показник оцінювання ефективності управління, бали. Цей показник враховує рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, загальну рентабельність продажу з валового прибутку, рентабельність продукції;

СПФ – комплексний показник оцінювання платоспроможності та фінансової стійкості, бали. Враховує коефіцієнт поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, забезпечення власними обіговими коштами, маневреності власного капіталу;

СДА – комплексний показник оцінювання ділової активності, бали. Враховує показники оборотності активів, основних засобів, оборотних активів, грошових коштів, власного капіталу.

SPC – комплексний показник оцінювання ринкової стійкості, бали. Враховує коефіцієнти автономії, фінансового ризику, маневреності оборотних активів, мобільності та індекс постійного активу;

SIP – комплексний показник оцінювання інвестиційної привабливості, бали. Враховує коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, стійкого економічного зростання, показник маржі прибутку.

Завдання 7

Визначити рівень фінансової безпеки підприємства на основі оцінки ефективності використання позичкового капіталу. Визначити фактори зміни ефекту фінансового важеля. Зробити відповідні висновки. Вихідні дані для розрахунку ефекту фінансового важеля подано у табл. 11.

Таблица 11

Вихідні дані

Показник	Минулий період	Поточний період
1	2	3
1. Загальна сума бруто-прибутку до виплати процентів і податків, тис. грн	28 500	30 000
2. Проценти до сплати, тис. грн	4 748	4 950
3. Прибуток після сплати процентів до виплати податків, тис. грн		
4. Податки з прибутку, тис. грн		
5. Рівень оподаткування, коефіцієнт (п. 4 : п. 3)		
6. Чистий прибуток, тис. грн (п. 3 – п. 4)		
7. Середня сума сукупного капіталу, тис. грн		
8. Власний капітал	31 880	35 975
9. Позиковий капітал	28 120	34 025
10. Плече фінансового важеля (відношення позикового капіталу до власного)		
11. Рентабельність сукупного капіталу (ВЕР), (п. 1 : п. 7 × 100), %		

1	2	3
12. Рентабельність сукупного капіталу після сплати податків [ROA = ВЕР (1 – Кп)]		
13. Номінальна ціна позикових ресурсів (п. 2 : п. 9 – 100), %		
14. Уточнена середня ціна позикових ресурсів з урахуванням податкової економії (п. 2 : п. 9 (1 – Кп) 100), %		
15. Ефект фінансового важеля [(п. 11 (1 – Кп) – п. 14) п. 10], %		

Методичні рекомендації

Одним з показників, що застосовується для оцінювання ефективності позикового капіталу, є ефект фінансового важеля (ЕФВ):

$$\text{ЕФВ} = \left(\frac{\text{ЧП} + \text{Проз} (1 - \text{Кп})}{\text{Акт}} - \frac{\text{Проз} (1 - \text{Кп})}{\text{ЗК}} \right) \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}} = (\text{ROA} - \text{Ц}_{\text{ЗК}}^{\text{У}}) \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}},$$

або

$$\text{ЕФВ} = (\text{ВЕР} - \text{Ц}_{\text{ЗК}}^{\text{Н}}) \times (1 - \text{Кп}) \times \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}},$$

де ЧП – сума чистого прибутку;

Проз – нараховані проценти й інші витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу;

Акт – середня сума сукупних активів у звітному періоді;

ROA – економічна рентабельність сукупного капіталу після сплати податків (відношення суми чистого прибутку і процентів за кредит з урахуванням податкового коректора до середньорічної суми всього сукупного капіталу), %;

$\text{Ц}_{\text{ЗК}}^{\text{У}}$ – уточнена середньозважена ціна позикових ресурсів з урахуванням податкової економії, %;

$\text{Ц}_{\text{ЗК}}^{\text{Н}}$ – номінальна ціна позикових ресурсів, %;

Кп – рівень податкового вилучення з прибутку (відношення податків із прибутку до суми прибутку після сплати процентів);

ЗК – середня сума позикового (залученого) капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу.

Ефект фінансового важеля показує, на скільки відсотків збільшується сума власного капіталу за рахунок залучення позикових засобів в оборот підприємства. Позитивний ЕФВ виникає в тому разі, якщо рентабельність сукупного капіталу вища від середньозваженої ціни позикових ресурсів.

Для визначення того, як змінився ЕФВ за рахунок кожного фактора обраної вами моделі, доцільно скористатися методом ланцюгової підстановки, послідовно замінюючи базовий рівень кожного фактора на фактичний у звітному періоді і порівнюючи ЕФВ до і після зміни відповідного фактора.

Завдання 8

1. Оцінити ймовірність банкрутства підприємства за моделями Альтмана, Ліса, Таффлера.

2. Оцінити ймовірність банкрутства підприємства за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів.

3. Визначити коефіцієнти Бівера.

За результатами розрахунків слід зробити висновки, а саме:

- оцінити ймовірність банкрутства досліджуваного підприємства
- за моделями Альтмана, Таффлера, Ліса, за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів та за системою показників Бівера;
- порівняти отримані результати та зробити висновок щодо ефективності застосування кожної з моделей для оцінки ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств;
- дати загальну оцінку ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства;
- визначити зони ризику на підприємстві щодо стану його фінансової безпеки;
- сформулювати напрямки зміцнення фінансової безпеки на підприємстві;
- визначити ознаки корупційних дій на підприємстві та запропонувати шляхи їх подолання.

Підприємство студент обирає самостійно на Smida.

Методичні рекомендації

В зарубіжних країнах одним з методів прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Зміст цього аналізу полягає в тому, що за допомогою математико-статистичних методів будується функція та розраховується інтегральний показник, на основі якого можна з великою часткою ймовірності передбачити банкрутство суб'єкта господарювання. Дискримінантний аналіз базується на емпіричному дослідженні фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких збанкрутіли, а інші успішно продовжують свою діяльність. При цьому підбирається ряд показників (коефіцієнтів), для кожного з яких визначається питома вага у так званій дискримінантній функції. Як і граничне значення обраних показників, вагомість може коригуватися. Залежно від величини інтегрального показника робиться висновок про належність об'єкта аналізу до групи підприємств-банкрутів чи до групи успішно функціонуючих підприємств. У зарубіжній практиці досить поширеними є побудовані на розрахунку інтегрального показника моделі прогнозування банкрутства. Найбільш відомими з них є моделі відомих західних економістів: Альтмана, Ліса, Таффлера, Тишоу, Спрінгейта та ін.

У світовій практиці накопичений достатній досвід інтегральної оцінки фінансового стану підприємств. Для цього кожному первинному фінансовому показнику приписується деякий фінансовий коефіцієнт. У якості мінімального критерію стійкості фінансового стану підприємства, як правило, використовується ймовірність банкрутства.

Показники двохфакторної моделі Альтмана розраховуються за формулою:

$$Z1 = -0,3877 - 1,0736K_{шв} + 0,0579 K_{дз,пз},$$

де $K_{шв}$ – коефіцієнт швидкої ліквідності;

$K_{дз,пз}$ – питома вага довгострокових та поточних зобов'язань в валюті балансу.

Якщо $Z1 > 0$ – ймовірність банкрутства перевищує 50 %;

$Z1 = 0$ – ймовірність банкрутства становить 50 %;

$Z1 < 0$ – ймовірність банкрутства не перевищує 50 %.

Результати діагностики банкрутства підприємства за двофакторною моделлю Альтмана слід представити в табл. 12.

Таблиця 12

**Імовірність банкрутства підприємства
за двофакторною моделлю Альтмана**

Показник	20__ рік	20__ рік	20__ рік
1. Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшв)			
2. Питома вага довгострокових та поточних зобов'язань в валюті балансу (Кдз,пз)			
3. Показник імовірності банкрутства (Z1)			
Оцінка імовірності банкрутства			

П'ятифакторна модель Альтмана має вигляд:

$$Z_2 = 3,3 K_{чок} + 1,0 P_a + 0,6 K_a + 1,4 K_{фз} + 1,2 K_a'$$

де $K_{чок}$ – середня за звітний період питома вага чистого оборотного капіталу в валюті балансу;

P_a – коефіцієнт рентабельності активів;

K_a – коефіцієнт оборотності активів;

$K_{фз}$ – коефіцієнт фінансової залежності;

K_a' – коефіцієнт оборотності активів за доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Якщо $Z_2 < 1,8$ – імовірність банкрутства є високою;

$1,8 < Z_2 < 2,7$ – імовірність банкрутства середня;

$2,7 < Z_2 < 2,99$ – імовірність банкрутства невисока;

$Z_2 > 2,99$ – імовірність банкрутства низька.

Результати діагностики банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана слід представити в табл. 13.

**Імовірність банкрутства підприємства
за п'ятифакторною моделлю Альтмана**

Показник	Формула розрахунку	20__ рік	20__ рік	20__ рік
Середня за звітний період величина оборотних активів, тис. грн	$\text{ф1р.}(1195\text{п} + 1195\text{к}) / 2$			
Середня за звітний період величина поточних зобов'язань, тис. грн	$\text{ф.1р.}(1695\text{п} + 1695\text{к}) / 2$			
Середня за звітний період величина активів, тис. грн (А)	$\text{ф.1р.}(1300\text{п} + 1300\text{к}) / 2$			
Середня за звітний період питома вага чистого оборотного капіталу в валюті балансу	$(\text{ОБА} - \text{ПЗ}) / \text{А}$			
Коефіцієнт рентабельності активів	$\text{ф.1 р.1160} / \text{А}$			
Коефіцієнт оборотності активів	ф.1 р.1021А			
Середня за звітний період величина постійних пасивів (ПП)	$\text{ф1р.}(1495\text{п} + 1595\text{п} + 1665 + 1495\text{к} + 1595\text{к} + 1665\text{к}) / 2$			
Середня за звітний період величина довгострокових та поточних зобов'язань (ДЗ + ПЗ)	$\text{ф1р.}(1595\text{п} + 1695\text{п} + 1595\text{к} + 1695\text{к}) / 2$			
Коефіцієнт фінансової залежності	$\text{ПП} / (\text{ДЗ} + \text{ПЗ})$			
Коефіцієнт оборотності активів за доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	$\text{ф.2 р.2000} / \text{А}$			
Показник імовірності банкрутства	$Z 2$			
Оцінка імовірності банкрутства				

Для забезпечення оцінки фінансово-господарського стану підприємств, а також своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу Наказом Мінекономіки України від 17 січня 2001 року № 10 було затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємств та ознак дій для приховання банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства. Згідно з цією методикою економічним показником ознак поточної платоспроможності при наявності простроченої кредиторської заборгованості є різниця між

сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань, що визначається за формулою:

$$Пп = А1030 + А1160 + А1165 - П1695,$$

де А1030, А1160, А1165 – відповідні рядки активу балансу;

П1695 – підсумок IV розділу пасиву балансу.

Від'ємний результат алгебраїчної суми зазначених статей балансу свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності. Фінансовий стан підприємства, у якого на початку і в кінці звітного періоду мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрута, мають місце якщо, на початку і в кінці звітного періоду, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами у кінці звітного періоду менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно.

Результати визначення імовірності банкрутства підприємства за цією методикою слід представити в табл. 14.

Таблиця 14

Визначення імовірності банкрутства

Показник	20__ рік	20__ рік	20__ рік
Показник поточної платоспроможності, тис. грн			
Коефіцієнт покриття			
Коефіцієнт забезпечення власними засобами			

Для перевірки результатів оцінки імовірності банкрутства слід також використати інші моделі , до яких відносять: модель Спрінгейта, модель Р. Лиса, модель Р. Таффлера і Г. Тішоу, модель Фулмера, модель О. Терещенка та інші.

Підсумкові питання

1. Визначити категорію "економічна безпека".
2. Дати характеристику терміну "безпека" і визначити його сутність.
3. Охарактеризувати рівні економічної безпеки.
4. Визначити фактори впливу на економічну безпеку.
5. Охарактеризувати вплив глобалізації на економічну безпеку України.
6. Охарактеризувати загальні положення Концепції економічної безпеки України.
7. Визначити характерні особливості економічної безпеки на рівні регіону (області), її загрози.
8. Розкрити методику оцінки рівня економічної безпеки регіону.
9. Розкрити методику оцінки економічної безпеки на рівні підприємства (фірми).
10. Визначити фактори економічної безпеки підприємства.
11. Розкрити елементи загроз економічній безпеці підприємства.
12. Визначити методи зменшення небезпек та загроз.
13. Розкрити сутність фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства.
14. Охарактеризувати загальні положення Концепції фінансової безпеки України.
15. Розкрити понятійний апарат фінансової безпеки підприємства.
16. Охарактеризувати критерії фінансової безпеки підприємства.
17. Визначити сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства.
18. Розкрити принципи та умови забезпечення фінансової безпеки підприємства.
19. Визначити ознаки фінансової безпеки.
20. Охарактеризувати фактори впливу на рівень фінансової безпеки підприємства.

21. Визначити рівні фінансової безпеки підприємства.
22. Охарактеризувати зв'язок фінансової безпеки підприємства із забезпеченістю його фінансовими ресурсами.
23. Розкрити критерії та методи оцінки фінансової безпеки підприємства.
24. Визначити підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства.
25. Охарактеризувати зв'язок фінансової безпеки держави та підприємства.
26. Визначити шляхи мінімізації загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки підприємства.
27. Визначити систему пріоритетних інтересів підприємства задля забезпечення його фінансової безпеки.
28. Розкрити класифікацію фінансових інтересів у залежності від різних критеріїв.
29. Визначити структуру та склад механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.
30. Охарактеризувати механізм управління фінансовою безпекою підприємства, розкрити його функції.
31. Розкрити функціональну структуру управління фінансовою безпекою підприємства.
32. Охарактеризувати порядок використання SWOT-аналізу для забезпечення фінансової безпеки підприємства.
33. Охарактеризувати алгоритм функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.
34. Охарактеризувати бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства.
35. Визначити категорію адаптації підприємства, розкрити її мету.
36. Охарактеризувати відмінності параметричної адаптації від структурної.
37. Розкрити сукупність адаптивних заходів підприємства.
38. Охарактеризувати складові адаптації підприємства.
39. Охарактеризувати процес адаптації.
40. Розкрити класифікацію адаптивної реакції підприємства.
41. Охарактеризувати порядок фінансового забезпечення адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі.
42. Розкрити сутність бюджету адаптації підприємства.

43. Охарактеризувати інформаційне забезпечення адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища.
44. Охарактеризувати інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства.
45. Розкрити сутність інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.
46. Розкрити мету інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.
47. Визначити джерела інформації для проведення моніторингу стану фінансової безпеки підприємства.
48. Охарактеризувати види інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки.
49. Охарактеризувати нормативно-правову базу захисту фірми.
50. Визначити порядок застосування міждержавної нормативно-правової бази захисту фірми.
51. Охарактеризувати особливості національного законодавства щодо забезпечення фінансової безпеки підприємств.
52. Визначити роль Цивільного, Кримінального, Господарського, Податкового кодексів України в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства.
53. Визначити порядок регулювання економічної та фінансової безпеки законами України.
54. Визначити зміст державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень.
55. Визначити сутність Положення про систему безпеки фірми.
56. Визначити роль Колективної угоди в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства.
57. Визначити місце і роль фінансової розвідки в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємств.
58. Розкрити принципи фінансової розвідки.
59. Охарактеризувати порядок організації та визначення ефективності фінансової розвідки.
60. Охарактеризувати джерела інформації фінансової розвідки, методи її збору та опрацювання.

Рекомендована література

Нормативна література

1. Хозяйственный кодекс Украины. – Харьков : ООО "Одиссей", 2004. – 232 с.
2. Закон України "Про основи національної безпеки" від 19 червня 2003 року N 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39 – С. 351.
3. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14 травня 1992 року N 2343-XII. – Режим доступу : <https://www.rada.gov.ua>.
4. П(С)БО 2 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 (зі змінами та доповненнями). // Все про бухгалтерський облік. – 2005. – № 13 (1046). – С. 5–10.
5. П(С)БО 3 – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р., № 87 (зі змінами та доповненнями). // Все про бухгалтерський облік. – 2005. – № 13 (1046). – С. 11–16.
6. Наказ Міністерства економіки України N 10 від 17.01.2001 року "Про Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства". – Режим доступу : <https://www.rada.gov.ua>.
7. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 10. – С. 149–157.
8. Концепція економічної безпеки України. – Київ : Логос, 1999. – 56 с.

Основна література

9. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
10. Барановський О. Т. Фінансова безпека в Україні (Методологія оцінки та механізм забезпечення), Київський національний торг.-ек. ун-т. – Київ : КНТЕУ, 2004. – 759 с.

11. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
12. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
13. Єрмошенко Н. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства / Преамбула наукової доповіді / Н. М. Єрмошенко, К. С. Горячова. – Київ : Національна академія, 2005. – 77 с.
14. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. – Москва, 1995. – 265 с.
15. Кизим Н. А. Финансовый анализ : учеб. пособ. / Н. А. Кизим, В. В. Иваниенко. – 3-е изд., испр. и доп. – Харьков : ИД "ИНЖЕК", 2005. – 248 с.
16. Клейнер Г. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность / Г. Клейнер, В. Тамбовцев, Р. Качалов. – Москва : Экономика, 1997. – 226 с.
17. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства: Сутність та механізм забезпечення : монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – Київ : Лібра, 2003. – 280 с.
18. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : сб. науч. тр. / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.
19. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін. ; за ред. В. М. Гейця. – Харків : ВД "Інжек", 2006. – 240 с.
20. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – Київ : Квіц, 1999. – 464 с.
21. Основы экономической безопасности: (Государство, регион, предприятие, личность) : учеб.-практ. пособ. / под ред. Е. А. Олейникова ; Рос. экон. акад. им. Г. В. Плеханова. – Москва : ЗАО "Бизнес-школа" Интел-Синтез, 1997. – 279 с.
22. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

23. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : монография / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2004. – 144 с.
24. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
25. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. – Київ : КНЕУ, 2000. – 410 с.
26. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 268 с.
27. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – Київ : НІСД, 1997. – 144 с.
28. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – Москва, 1997. – 185 с.

Додаткова література

29. Александров І. А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия / І. А. Александров, О. А. Орлова, А. В. Половян // ДонНТУ. – 2001. – С. 12–19.
30. Бланк И. А. Концептуальные основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – Киев : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
31. Бланк. И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. – Киев : Ника-Центр, 1999. – 528 с.
32. Варналій З. С. Фінансова безпека України в контексті глобалізації інвестиційних процесів // Банківська справа. – 2001. – № 3. – С. 54–56.
33. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9.
34. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / К. С. Горячева. – Київ : НАУ, 2006. – 17 с.
35. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

36. Грабовецький Б. Є. Економічне прогнозування та планування : навч. посіб. / Вінницький держ. техн. ун-т. / Б. Є. Грабовецький. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 187 с.

37. Духов В. Е. Экономическая разведка и безопасность бизнеса / В. Е. Духов. – Киев : ИМСО МО Украины, НВФ "Студцентр", 1997. – 175 с.

38. Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления / Т. Ю. Загорельская // Наук. праці ДНТУ. Вип. 103-4. – Донецьк, ДонНТУ, 2006. – С. 215–218.

39. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / Ильяшенко С. Н. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 12–19.

40. Комаха А. Методы экономической безопасности бизнеса / А. Комаха // Бизнес и безопасность. – 2002. – № 3. – С. 5–7.

41. Латинін М. А. Фінансова стійкість, як основа економічної безпеки підприємства / М. А. Латинін // Актуальні проблеми державного управління. – 2003. – № 2. – С. 33–39.

42. Марченко О. М. Система оцінки фінансової безпеки підприємства: методи, показники та обґрунтування / О. М. Марченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2006. – Вип. I. – С. 269–276.

43. Матвічук А. Діагностика банкрутства підприємства / А. Матвічук // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 20–28.

44. Медведєва І. Б. Компонентний та структурний підхід до формування складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства / І. Б. Медведєва, М. Ю. Погосова // Економіка розвитку. – 2007. – № 3. – С. 91–93.

45. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 180–190.

46. Нікіфоров П. О. Сутність значення фінансової безпеки страхової компанії / П. О. Нікіфоров // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 86–90.

47. Смірнов С. М. Проблеми фінансової безпеки підприємства / С. М. Смірнов // Фінансове та інституційне забезпечення підприємств в Україні: Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ 24–25 березня 2005 р. – Київ : Видавництво Європ. ун-ту, 2005. – С. 92–94.

Додатки

Додаток А

Фінансова звітність для виконання ситуаційного завдання

Таблиця А.1

Баланс (базовий варіант)

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000		
первісна вартість	1001		
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1 340	1 109
первісна вартість	1011	354 358	313 157
знос	1012	(234 453)	(200 786)
Інвестиційна нерухомість	1015	552	660
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035	226	104
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045	352	99
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	122 375	114 343
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	50 401	39 263
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8 861	10 993
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	24 917	28 669
з бюджетом	1135	12 386	10 637
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	6 687	3 124
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165		
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	2 927	819
Усього за розділом II	1195	206 716	193 537
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1300	336 070	310 769

Закінчення додатка А

Закінчення табл. А.1

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	157 738	157 738
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410	11 760	
Резервний капітал	1415	36 209	34 735
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		
Неоплачений капітал	1425	(27 139)	(27 093)
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495		
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	5 978	4 893
товари, роботи, послуги	1615	221	171
розрахунками з бюджетом	1620	6 199	5 064
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	38 010	21 800
розрахунками з оплати праці	1630		
Поточні забезпечення	1660	85	106
Доходи майбутніх періодів	1665	11 841	10 853
Інші поточні зобов'язання	1690		
Усього за розділом III	1695	33 334	38 480
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	19 729	19 780
Баланс	1900	336 070	310 769

Фінансова звітність для виконання ситуаційного завдання

Таблиця Б.1

Баланс (базовий варіант)

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1 609	1 303
первісна вартість	1001	4 908	5 146
накопичена амортизація	1002	(3 101)	(3 843)
Основні засоби	1010	8 305	7 932
первісна вартість	1011	63 096	62 200
знос	1012	(56 369)	(54 268)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	485	485
інші фінансові інвестиції	1035	207 965	205 454
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045	2 806	2 932
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	256 981	259 092
II. Оборотні активи			
Запаси	1100		
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	46 059	46 186
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	306	95
з бюджетом	1135	4 509	2 122
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	14 169	16 089
Гроші та їх еквіваленти	1165	38 695	346 846
Готівка	1166	75	101
Рахунки в банках	1167	394 001	346 715
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190		
Усього за розділом II	1195	495 698	441 348
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	698 134	500 440

Продовження додатка Б

Закінчення табл. Б.1

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	69 065	79 541
Капітал у дооцінках	1405	3 705	3 801
Додатковий капітал	1410	48 695	507 313
Резервний капітал	1415	468	468
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(378 695)	(341 752)
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495	259 965	324 509
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520	7 318	7 733
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	285 693	251 185
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	3 569	3 059
розрахунками з бюджетом	1620		24 974
у тому числі з податку на прибуток	1621		24 974
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	278	288
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635		
Поточні забезпечення	1660	3 159	2 343
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	89 347	60 033
Усього за розділом III	1695	221 596	124 746
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	698 134	500 440

Таблиця Б.2

Звіт про фінансові результати (базовий варіант)**I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	510 122	553 342
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(51 543)	(61 477)
Валовий: прибуток	2090	178 691	215 235
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	69 584	31 414
Адміністративні витрати	2130	(57 069)	(66 094)
Інші операційні витрати	2180	(201 695)	(209 691)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		
збиток	2195		(45 111)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240	1 569	21 746
Інші витрати	2270	(1 357)	(161)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	83 294	86 547
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	37 596	39 586
збиток	2355		

Закінчення додатку Б

Закінчення табл. Б.2

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(167)	2 102
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(167)	2 102
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	67	(295)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	968	1 807
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	35 869	(46 085)

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Матеріальні затрати	2500	5 698	7 671
Витрати на оплату праці	2505	87 459	103 390
Відрахування на соціальні заходи	2510	89 651	37 343
Амортизація	2515	968	2 774
Інші операційні витрати	2520	37 856	478 689
Разом	2550	69 548	629 867

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Фінансова звітність для виконання ситуаційного завдання

Таблиця В.1

Баланс (базовий варіант)

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1 362	1 246
первісна вартість	1001	2 005	2 176
накопичена амортизація	1002	(605)	(930)
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби	1010	1 102	1 025
первісна вартість	1011	2 203	2 928
знос	1012	(1 201)	(1 903)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045	99	132
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	2 506	2 403
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	5	35
Виробничі запаси	1101	5	35
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	102	498
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	699	780
з бюджетом	1135	1 365	13
у тому числі з податку на прибуток	1136	1 300	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	123 678	224 050
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	6 100	6 219
Готівка	1166	1	2
Рахунки в банках	1167	6 052	6 217
Витрати майбутніх періодів	1170	67	52
Інші оборотні активи	1190	10 698	7 648
Усього за розділом II	1195	146 858	239 295
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	151 241	241 698

Продовження додатка В

Закінчення табл. В.1

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	100	100
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415	31	31
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	8 007	9 103
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495	7 687	9 234
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	1 988	2 720
розрахунками з бюджетом	1620	688	1 703
у тому числі з податку на прибуток	1621		698
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630	53	32
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	103	18
Поточні забезпечення	1660	769	639
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	135 025	227 352
Усього за розділом III	1695	145 699	232 464
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	151 241	241 698

Звіт про фінансові результати**I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	54 198	54 092
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(439)	(435)
Валовий: прибуток	2090	52 689	53 657
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	9 256	7 520
Адміністративні витрати	2130	(24 697)	(26 366)
Інші операційні витрати	2180	(9 256)	(2 796)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	11 036	11 528
збиток	2195		
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240	13	28
Інші витрати	2270		
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	11 698	11 556
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(3 984)	(2 964)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	8 499	8 592
збиток	2355		

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	8 936	8 592

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Матеріальні затрати	2500	1 596	1 377
Витрати на оплату праці	2505	21 569	20 850
Відрахування на соціальні заходи	2510	5 698	5 718
Амортизація	2515	962	951
Інші операційні витрати	2520	21 568	20 753
Разом	2550	51 023	49 649

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Зміст

Вступ.....	3
Семінарські заняття	4
Тема 1. Економічна безпека підприємств: сутність та шляхи формування.....	4
Тема 2. Фінансова безпека підприємства, її критерії, рівні та методи оцінки	4
Тема 3. Механізм забезпечення фінансової безпеки.....	4
Тема 4. Адаптація підприємства як засіб забезпечення його фінансової безпеки	5
Тема 5. Нормативно-інформаційне забезпечення фінансової безпеки підприємства	5
Тема 6. Державне регулювання діяльності підприємства та його фінансової безпеки	6
Тема 7. Організація фінансової розвідки	6
Ситуаційні завдання	7
Підсумкові питання	26
Рекомендована література.....	29
Нормативна література	29
Основна література	29
Додаткова література	31
Додатки.....	33

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Кузенко** Тетяна Борисівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. І. Черненко*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2018 р. Поз. № 58 ЕВ. Обсяг 44 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*